

NIKICI KOLUMBIĆU – IM MEMORIAM

(6. X. 1930. – 1. III. 2009.)

Akademik Nikica Kolumbić, sveučilišni profesor, književni povjesničar, leksikograf, urednik, umro je u Zadru 1. ožujka 2009. Rodio se u Zagrebu 6. listopada 1930. Po majčinoj liniji potječe iz znamenite hvarske obitelji Carića, te je o svome djedu, putopiscu i pomorcu, više puta pisao. Otac Nikola stradao je u brodolomu te ga nikad nije vidio ni upoznao. O Nikici se brinula samohrana majka, učiteljica. Osnovnu je školu polazio u Hvaru i Starom Gradu, gimnaziju u Splitu a studij na Filozofskom fakultetu završio je u Zagrebu 1955.

Kad se samoinicijativno počeo zanimati za hrvatsku srednjovjekovnu književnost, napose onu pisanu stihovima ili cjelovitim prikazanjima, posjetio je prof. Vjekoslava Štefanića, koji je tada radio u Historijskom institutu JAZU, te mu saopćio da se želi baviti hrvatskom srednjovjekovnom književnošću te bi i tema buduće doktorske disertacije bila upravo iz toga područja. Stari profesor (kažemo "stari", a i mi smo prešli tadašnje njegove godine, i ne volimo da nas takvima smatraju, ne osjećamo se stari!) bio je iznenađen, zatim ugodno iznenađen da se netko hoće baviti tom tematikom. Štefanić je i sam započeo svoj književnopovijesni rad takvim poslom – objavljivanjem jednoga do tada nepoznatoga prikazanijskog teksta s Krka, te je sa zanimanjem pratio rad Nikice Kolumbića. Doktorsku disertaciju "Postanak i razvoj hrvatske srednjovjekovne pasionske poezije i drame" obranio je Kolumbić u Zadru 1964. na Filozofskom fakultetu, gdje je već kao asistent radio od 1957. Prešao je 1962. na Pedagošku akademiju na kojoj je obnašao dužnost direktora, odnosno dekana. Na Pedagoškoj akademiji ustanovio je studij kulture turizma s nastupnim predavanjem Pedagoška uloga turizma (objavljeno 1976.) zalažući se i kasnije za pedagoške i kulturološke vrijednosti humanističkoga turizma. Kao lektor hrvatskoga jezika dvije je godine boravio u Parizu na Školi živih orijentalnih jezika (1968.–1970.). Na Filozofskom fakultetu, na Katedri za stariju hrvatsku književnost, izabran je za redovnoga profesora 1979. i na toj je dužnosti ostao do umirovljenja (2001.), a zapravo do smrti jer mu je Senat Sveučilišta u Zadru dodijelio zvanje profesora emeritusa. Bio je u dva navrata dekan toga fakulteta. Obnašao je dužnost glavnoga urednika *Hrvatskoga biografskog leksikona* (HBL) u Leksikografskom zavodu u Zagrebu (danas Leksikografski zavod "Miroslav Krleža"). Kad je izašao prvi svezak (1983.) politička nomenklatura izrazila je oštro i odlučno svoje negodovanje i neslaganje s uredničkom politikom edicije. Tvrdili su da u knjizi ima previše svećenika, fratara i biskupa, ali ne i naprednih i javnih kulturnih radnika i zaslužnih boraca. On je tada smijenjen s dužnosti glavnoga urednika, ali rad na toj ediciji ni nakon njega, naravno, nije mogao biti drugačiji.

Od 1988. član je suradnik Jugoslavenske, danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a od 2002. redoviti član. Više je godina bio predsjednik Hrvatskoga filološkoga društva u Zadru, član raznih uredništava, glavni urednik *Radova Filozofskog fakulteta u Zadru*. Kao profesor na Pedagoškoj akademiji morao je predavati brojne predmete, prema potrebi ove nastavne visoke škole. Organizirao je nekoliko znanstvenih skupova u Zadru: o Miroslavu Krleži, o Sigetskoj epopeji,

o Ivanu Gunduliću i Bartolu Kašiću. Sudjelovao je na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Bio je članom uredničkoga odbora znanstvenih skupova "Hrvatski književni povjesničari", te je sudjelovao na svim znanstvenim skupovima (o M. Kombolu, o T. Matiću, o F. Fancevu, o V. Jagiću, o B. Vodniku, o M. Rešetaru, o A. Haleru, o D. Prohaski i o Š. Ljubiću). Održavao je predavanja na poslijediplomskome i doktorskom studiju na Filozofskom fakultetu u Zadru i Zagrebu i na Hrvatskim studijima u Zagrebu.

I prije nego je obranio doktorsku disertaciju objavio je nekoliko važnih radova koji su ukazivali da se među prorijeđenim književnim povjesničarima, i zbog teškoga rata i još težega poraća, pojavio mladi proučavalac srednjovjekovne hrvatske književnosti, koji zna svoj posao i nadograđuje nova znanja i nove spoznaje na ono što je od prethodnika naučio i prihvatio. Objavio je tada tri važne rasprave te kritički izdao do tada nepoznate tekstove: "Splitski ulomak jedne dijaloške pjesme iz početka XVI. st.", objavljeno u *Zadarskoj reviji* (1958.), a zatim još "Jedna hrvatska srednjovjekovna osmeračka 'Molitva protiv Turaka'", odnosno "Jedna pjesma protiv žena iz XV. Stoljeća", prvi u *Radovima Instituta JAZU u Zadru*, drugi u *Radovima Filozofskog fakulteta u Zadru* (oba 1962.). Osim što su te radnje ukazale da je hrvatska medievistika dobila pouzdanoga tekstologa, još je važnije bilo ustanoviti i utvrditi da se pojavio istraživač koji pronalazi književne i estetske vrijednosti u starim tekstovima, tj. da je sretno prešao granicu između filologije i estetike. Tako od tih prvih objavljenih tekstova do prvih i kasnijih rasprava i knjiga.

Nakon obranjene disertacije o postanku i razvoju pasionske poezije i drame Kolumbić je objavio četrdesetak znanstvenih i stručnih radova o hrvatskoj srednjovjekovnoj drami i kazalištu. Taj se njegov rad daje razvrstati u tri razdjela: obrađivanje i objavljivanje tekstova, njihovo analiziranje na komparatističkoj i književnoestetskoj razini, a zatim i monografske obrade pojedinih razdoblja ili skupina tekstova kojima je utvrdio filijacijske odnose. Objavio je cijeli niz tekstova i rasprava o dijaloškim plačevima, a zatim i njihovoj višoj književno-organizacijskoj razini – crkvenim prikazanjima. Tako: "Splitski ulomak jedne dijaloške pjesme" te zatim monografski rad "Hvarski dijaloški 'plačevi'". Skupivši golemu građu spremio se prirediti te tekstove za novo izdanje *Crkvenih prikazanja starohrvatskih XVI. i XVII. vijeka*, kako su ti tekstovi bili nazvani u 20. knjizi znamenite Akademijine edicije *Stari pisci hrvatski* (1893).

Baveći se srednjovjekovnom dramom, Nikica Kolumbić se okrenuo i drugim dramskim tekstovima, posebice autorskim, te o tome godinama izvješćivao na *Danima hvarskog kazališta*, kamo je rado dolazio i zbog svojih obiteljskih veza s Hvarom i zbog radova kojima je obogaćivao hrvatsku književnopovijesnu znanost. Dovoljno je navesti nekoliko temeljnih njegovih studija: "Neka pitanja postanka i razvoja hrvatske srednjovjekovne drame", "Izvori hvarskoj 'Robinji' i dramsko-umjetnički dometi njena autora", "Didaktičnost kao dramaturška komponenta hrvatske prosvjetiteljske drame". U isto vrijeme on je napisao nekoliko studija o ulozi glagoljaša u formiranju hrvatske srednjovjekovne drame te komparatističku raspravu "Starohrvatska pasionska drama i pitanja stranih izvora". Opisao je i znamenite bolske pasionske tekstove u kontekstu sličnih starohrvatskih tekstova; slično je opisao i hvarske dijaloške "plačeve", a zatim i sažetak svojih istraživanja u

raspravi "Marijini dijaloški 'plačevi' u hrvatskoj književnosti XVI. stoljeća". Slično i s tematikom "Hrvatska srednjovjekovna drama u vremenu i prostoru".

Svoje spoznaje o tekstovima i kazalištu srednjega vijeka prikazao je u opsežnom radu "Hrvatska srednjovjekovna drama" u reprezentativnoj knjizi *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost*, sv. 2., koja je prevedena i na francuski i na engleski jezik.

Radeći na tekstološkim pitanjima, samo se od sebe nametnuo zadatak u cijelosti izdati znameniti zbornik Petra Lucića *Vartal*, te je to obavio i objavio uz opsežnu studiju o autoru, rukopisu i tekstovima. Kao član uredništva Sabranih djela Marka Marulića, Kolumbić je za tu ediciju priredio knjigu *Dijaloški i dramski tekstovi* (svezak 13, knjiga 10, 1994.). U opsežnom predgovoru prikazao je taj dio Marulićeva stvaralaštva i zatim kritički priredio i izdao Marulićeve tekstove. Upozorio je na tekst "Karstjanin Isusa propetoga gledajući pita", a to je hrvatska inačica poznatije Marulićeve pjesme "Carmen de doctrina Domini nostri Jesu Christi" koja je prvi put tiskana u *Institucijama* (1507), a zatim mnogo puta prevedena na mnoge europske jezike; opsežnu monografiju o sudbini te pjesme napisao je Charles Béné: *Sudbina jedne pjesme / Destin d' une poème / Destiny of a Poem – Carmen de doctrina Domini nostri Jesu Christi pendentis in cruce Marci Maruli, Zagreb, Split, 1994.*

Drugi krug njegovih istraživanja proučavanje je života i djela hrvatskih pisaca XVI. i XVII. stoljeća. S posebnom je zauzetošću pisao o Marku Maruliću, te je na suvremeni hrvatski književni jezik, u stihu, dvanaestercu, prepjevao i prokomentirao njegovu Juditu. Tekst je najprije izašao u *Forumu*, zatim i posebno tiskan dva puta. Napisao je jednu komparatističku raspravu o Marinu Držiću, odnosno upozorio na jednu Boccacciovu novelu (VIII – 10) koja je mogla biti poticaj Marinu Držiću za njegovu komediju *Dundo Maroje*. Posebnu je pažnju posvetio i Zadraninu Petru Zoraniću i njegovim *Planinama*, objavivši i školski izbor iz tog djela (1993.), a zatim i izbor iz poezije Hanibala Lucića (1997.). Napisao je nekoliko rasprava o Hanibalu Luciću i Mikši Pelegrinoviću, i napose o Mavru Vetranoviću Čavčiću kod kojega je otkrio manirističke komponente a manirizmu će se vratiti još i kasnije, među prvim istraživačima naše književnosti.

Kao organizator znanstvenih skupova, kao znanstvenik i kasnije kao urednik, pisao je o Sigetskoj epopeji u hrvatskoj književnosti, tj. od Karnarutića do Vitezovića (1986.).

Kad je na Zagrebačkoj televiziji 1975. i 1976. skupljana građa o hrvatskim humanistima, za dvadesetak televizijskih dokumentarnih emisija u "Vrelima", glavni urednik niza, Krešo Novosel, pronašao je proučavatelje i književnike da napišu dokumentarnu romansiranu biografiju nekolicine hrvatskih humanista. Nikica Kolumbić je napisao romansiranu biografiju o Trogiranki Franji Trankvilu Andeisu pod naslovom *Krvava rijeka*. Krešo Novosel napisao je dva romana – jedan o Janu Pannoniusu (*Sjaj osame*), drugi o Vinku Paletinu (*Kapi krvi, kapi mora*), Angelo Ritig romansiranu biografiju o Nikoli Modruškom (*Zaustavite zeleni mjesec*), Olga Perić i Josip Paro slično o Ivanu Vitezu (*Uspon mirnog čovjeka*) a Darko Novaković i Vladimir Vratović o Antunu Vrančiću (*S visina sve*). Najavljeni su bili i drugi svesci (npr. o Bartolu Đurđeviću) ali ponestalo je snage i zanimanja za takva vrijedna djela.

Posebice se Kolumbić bavio književnošću hrvatskoga manirizma. Iako je već i ranije Nikica Kolumbić ukazivao na značajke manirističkih postupaka u književnosti XVI. stoljeća (npr. kod M. Vetranovića), tada se još zamjenjivao termin manirizam s izrazom marinizam, tj. s imenom G. M. Marinija kao začetnika toga književnog pravca, upravo je Kolumbić objavio sintetički pregled toga razdoblja hrvatske književnosti pod naslovom *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma* (1980.). Kako je nastala ta knjiga? U Izdavačkom poduzeću Zora, nakon što je uspješno započeo niz Pet stoljeća hrvatske književnosti, zamišljen je niz sličan poznatoj i popularnoj ediciji o francuskoj umjetnosti i civilizaciji (*L'art et civilisation française*). Zadaci su autorima bili zadati, ali nakladnik je u međuvremenu propao. Knjiga koju je za tu ediciju pripremio Nikica Kolumbić izašla je u seriji Knjižnica studija i monografija o hrvatskoj kulturnoj baštini, pod uredničkom brigom Branimira Donata. Uz kratak uvod o političkim i društvenim prilikama u hrvatskim krajevima, Kolumbić je prikazao rad hrvatskih humanista, pisaca na latinskom jeziku, a zatim pisce hrvatske renesanse (od Marulića do Antuna Sasina) a knjigu je zaključio piscem kojega je smatrao najizrazitijim predstavnikom hrvatskoga manirizma – Jurjem Barakovićem. Knjiga nema uobičajene znanstvenokritičke aparature jer je bila namijenjena širokom krugu čitateljstva, s brojnim ilustracijama i bogatom dokumentacijom. Šteta da taj niz nije tada ostvaren!

Iako se nije posebice bavio poviješću likovne umjetnosti, upravo je on uvodio u svoje književnopovijesne rasprave termine iz povijesti likovne umjetnosti: "Hrvatska književnost na prijelazu iz romanike u gotiku", "Hrvatska književnost romaničkog razdoblja i lik kralja Zvonimira", "Neke osobitosti žanrova hrvatskoga književnog baroka", "Razdoblje hrvatskog književnog manirizma".

Kad je u Splitu pokrenut niz edicija Knjiga Mediterana, prva knjiga toga niza bila je njegova knjiga *Po običaju začinjavac*, Rasprave o hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti (1994.). Ona je također u nizu znanstvenih djela koje je Splitski književni krug objavio, te i to daje težinu znanstvenosti toj knjizi. Sjećam se: kad je knjiga bila predstavljena u Splitu, ona još nije bila dotiskana: pred nama je bila lijepa maketa knjige – tada su znanstvenici bili brži od operative, tj. tiskarstva. Naravno – kad je u Zadru, u ožujku 1995. svečano predstavljena, predstavljena je s tiskanim knjižnim slogom. U toj knjizi sabrane su 22 njegove do tada objavljene rasprave. Knjiga ima 4 dijela: "Stihovi" – s pet rasprava o hrvatskom srednjovjekovnom stihu i njegovu razvitku, od Povaljskoga praga do osmeračke Molitve protiv Turaka; drugi dio sadrži šest rasprava pod zajedničkim imenom "Drama i teatar"; treći nosi karakterističan, za Kolumbićevo bavljenje našom književnošću, dobro izabran naslov "Lokalno i opće" s 5 rasprava o srednjovjekovnim tekstovima koji su vezani za Zadar, Hvar, Pašman i Rab, ali tematikom su slični ili su potekli iz istih izvora. U posljednjem, četvrtom dijelu kao "Prosudbe" kritički su prikazi o osobama (Jagić), problemima i knjigama koje su pokrenule neka važna pitanja povijesti književnosti (V. Štefanić i suradnici, *Hrvatska književnost srednjeg vijeka*, F. S. Perillo, *Hrvatska crkvena prikazanja* – uz prvo, talijansko izdanje, V. Gortan – V. Vratović, *Hrvatski latinisti I–II.*).

Kao lektor Kazališta lutaka, i sam se upustio u priređivanje tekstova za svoje studente i pisanje scenarija za kazalište da bi tako neki tekstovi bili oživljeni i

prikazani na pozornici: *Muka sv. Margarite* (1985), *Osman* Ivana Gundulića, *Ribanje i ribarsko prigovaranje* (1995).

Treća knjiga Kolumbićevih književnopovijesnih rasprava nosi izazovan naslov: *Poticaji i nadahnuća*, s podnaslovom Studije i eseji iz starije hrvatske književnosti (Zagreb, 2005). Toj sam knjizi, zajedno s akademikom Radoslavom Katičićem bio recenzent, tj. pročitao sam tekstove priređene da čine knjižno jedinstvo. Sam naslov knjizi izabran je iz znamenitoga Krležina eseja "Predgovor za knjigu Podravski motivi Krste Hegedušića" (1933., *Eseji*, III., 1963.) jer je i sam bio često ponesen idejom *poticaja* u stvaralačkom istraživanju, a zatim građom koja se otkrivala *nadahnjivan*. Svoje je radnje razmjestio u poglavlja, od kojih prvo nosi naslov "Prevlast individua", a ima 13 rasprava koje govore o piscima i stvaraocima koji su pomicali granice naslijeđenoga i otvarali nove vidike (Marulić, Vetranović, Lucić, Držić). Drugo poglavlje nosi naslov "Bogaćenje izraza" te prati zbivanja u hrvatskoj književnosti od Kašića preko Gundulića do Vitezovića (14–18). Treće poglavlje "U službi pouke" govori o piscima hrvatskoga prosvjetiteljstva koje je – za razliku od europskoga – bilo snažno povezano s Crkvom, od Tome Babića do Tituša Brezovačkoga (19–27). Četvrto poglavlje – "Pogled unatrag" istražuje recepciju hrvatske književnosti i književnih tekstova u XIX. i XX. stoljeću (28–33), u časopisima, novinama, na kazališnim daskama. Iako ova knjiga nije zamišljena kao sustavna povijest hrvatske književnosti, od renesanse do XIX. stoljeća, ona otkriva autorov autorski pogled na to razdoblje hrvatske književnosti, i na njezine žive i otvorene probleme te je i poticaj i nadahnuće za daljnja istraživanja.

Nikici Kolumbiću u povodu 75. godišnjice života, s pravom, bio je posvećen prvi broj časopisa *Croatica et Slavica Iadertina* (2005). U tom broju lijep je i informativan prikaz Kolumbićeva života i djelovanja te prikaz njegovih znanstvenih radova, objavljenih knjiga i rasprava a napisao ga je Nikičin dugogodišnji suradnik Tihomil Maštrović pod naslovom "Tihi pregalac znanosti". Bibliografiju radova Nikice Kolumbića sastavila je Vanda Babić. Nismo slutili da će ovaj, peti broj uglednoga i već veoma afirmiranoga zadarskog slavističkog časopisa donijeti obavijest o njegovoj smrti.

Neka mu je hvala za sve što je učinio, a lijepo sjećanje među svima s kojima je živio, radio i surađivao.

Josip Bratulić